

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע  
בעריכת ד"ר נחמה ליבוביץ  
שנת העשרים ושתיים

גב (תשכ"ג)

המטרה  
ירמיה ז כ"א-ל"ד

א. כ"ב כ"ג כי לא דברתי עם אבותיכם ולא צויתים ביום הוציאי אתם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח כי אם את הדבר הזה צויתי אתם לאמר שמעו בקולי והיותי לכם לאלוקים.

**אברבנאלו** והנראה לי בפרוש המסופר הוא, שהנה ישראל כשיצאו מצרים ובאו לפני ה' סיני ושמעו התורה והמצוות, לא צוט ה' ובר מענין הקרבנות, אבל צוט פניני האמונה והמעשים המשובחים אשר לעמו, וצוט כאשר עשו העגל והאם ה' ית' שרירות לבט חילע ובכל יום ויום יחטאו לפניו, הוצרך להקן להם כרי זרפאת למחלתם ורשעיהם, ולכן באו מצוות הקרבנות, מהעולות אשר יקשו לכפר על הרחורי חלב ומתחמא והאשט ושאר מיני קרבנות כלם, שלא נצטוו עליהם אילו לא היו חוטאים. וזהו אומר כאן "כי לא דברתי", ביום הוציאי אתם מארץ מצרים" רוקז למעט הר סיני לקבול המצוות שבפרשת "יתרו" ו"משפטים", שבהם לא צוה אותם ה' ית' "על דברי עולה וזבח" אבל צוה אותם לאמר, שמעו בקולי באופן שאחיה לכם לאלוקים ואחא חחיני לי לעם ותלכו בכל הדרך אשר אצוה אתכם.

ואותם הדורות שהיו אז "לא שמעו ולא חשו את אזנת וילכו במרעצות. בשרירות לבם הרע" שרומז בזה במה שחטאו בעגל למרעצותם, כי היו מהיעזיט בראותם כי בושט משה, והיה זה בהיותם מוטבעים באמונת המצרים, כי זהו שרירות לבם הרע. ועל זה מפני כובד חטאתם הוצרכו לשליחות הנביאים "יום השקט וסלוח". ר"ל בכל יום ויום עם השכמת הבקר בהשתדלות גדול הייתי שולח אתם ואעפ"כ (כו') "לא שמעו ולא חשו את אזנתם, ויקשו את ערפם, הרעו מאבותם" - ר"ל אותם שעשו העגל.

**מלבי"ם**: לא דברתי כי אם את הדבר הזה, רק דבר זה היה פיקר הדבור שישמעו בקולי. לא היה כונתי על הקרבנות עצמם שיהיו תכליות לעצמם, רק שפיקר צווי הקרבנות היה שישמעו בקולי שזה פיקר המבוקס של הקרבן. אולם מלה "צויתי" בראיה מיוחדת לפי זה, כי כבר כללתי באילה השחר (מבוא לפרוש המלבי"ם לספר ויקרא) כלל רכ"ט, שכל מקוט שבא לחטיל הנאי בשליחה הקודמת (שיצוינו במלה "כי אם") אין צורך לחזקיר את הפעל שנית, אם לא לצורך דרוש. אולם הדבר נכון מאד כשתדע החבדל בין "דבור" ובין "צווי", שהדבר יבוא גם על דברי הרשות, ו"הצווי" בא על דבר חובה. ובקרבנות יש דבורים ויש צוויים, כי קרבנות גדנה "דבור" ולא "צוה", כמו שאמר (ויקרא א') "אדם כי יקרוב" - כשרוצה להקריב, וקרבנות חובה צוה "צו את בני ישראל זאת תורה העולה" אמנם הגם שבהנאה הקרבנות יש "דבור" ויש "צווי" - בחכלית הקרבנות, שישמעו בקול ה', לא יצדק דבור על רשות רק צווי על חובה.

וזהו שאמר הגם שדברתי וצויתי על דברי עולה וזבח, דברתי על קרבנות גדנה וצויתי על קרבנות חובה, בכל זאת בשתיים היה רק צווי שישמעו בקולי, ועל זה אמר "כי אם את הדבר הזה צויתי אתם" - כי השמיעה בקול ה' הוא צווי וחובה.

1. מהו הקושי העומד בפני מביחם?

2. מה החבדל שבין המבוחים?

3. כיצד יבא המבוח על המבול בין המבוחים?

כ"ד: ולא שמעו ולא חשו את אזנתם...

כ"ו: ולא שמעו אלי ולא חשו את אזנתם.

ג. כ"ד: ולא שמעו ולא חשו את אזנתם.

אלשיך היה ראוי לאמר ולא חשו את אזנתם, ומקילא נדע שלא שמעו!

1) ישב את הפליאה הזאת שבמבוח על מי הכלל הניתן בדברי המלבי"ם במבוא לספר ישעיהו

**חסלבי"ם** כלל גדול, שהמליצה העלה חסיד במושגיה סן הקל אל החסור, סן חסן אל הגדול, סן הסעט אל הרב, ולא בהיפך; וכל מקום שתמצא שני ענינים שונים בהכרח שהשני מוסיף על הראשון, או בלשון המורגל: המליצה תדבר חסיד בדרך "לא זו אף זו".... ואם תמצא מקום בהנ"ך שידמה שהמלה או המשפט השני קל וקטן סן הראשון, הדע שלא הננת פירוש הכתוב על סכוננו... ואנוכי אומר, שלא תמצא מקום אחד, שיצא מכלל זה, עד שתדבר היה לנו לעינים לדעת על ידו גדרי השמות הנרדפים, שכל מלה המאוחרת ידענו, שכוללת יותר סן הקודמת לה; כשומר (ישעיה י' ד') "להשמיד בלבנו ולהכרית גויים לא מעט" ידענו ש"הכרתה" כוללת יותר ס"השמדה" ולזה כשבא בשלילה - אמר (ישעיה מ"ח י"ט) "לא יכרת ולא ישמד" - ואף לא ישמד... וכן (משלי ו' ד') "אל תתן שנה לעיניך - ותנומה לעפעפיך" - שלא לבד שלא יישן שנה קבע, אף לא ינום הגומת ארעי.

(2) איזה פסוק בהפטרתנו בנוי אף הוא בהחאס לכלל זה?

ג.

**כ"ד:** ולא שמעו ולא הטו את אזנם  
וילכו בטועצות בשרירות לבם הרע  
ויהיו לאחור ולא לפנים

**תרגום יונתן:** ואחזרו בפולחני קדל (עורף)  
ולא שואו דחלתי לקבל אפיהון  
(= ולא שור - ל" שויתי ה' לבגדי חסיד" - יראתי לבגד פניהט).

**בד"ק:** רמח היה עבשט? שהיו לאחור ולא לפנים, כלומר שהיתה טארה בטעשה ידיהם ולא ברכה.

**אברבנאל:** ומפני זה (מפני לכתם בשרירות לבם הרע) נעבשו שם והוא "ויהיו לאחור ולא לפנים".

**שו"ל:** כמו (ההלים קט"ז) "הירדו יסוב לאחור", היו הולכים ומתרחקים ממני ולא מתקרבים אלי.

**בארני:** ועי"ז הלכו חלוך ונסוג אחור מדרך האמת, ולא הלכו לפנים לקראת החכלית שהוא הטוב הגמור.

1. בשתי דרכים שונות הולכים המפרשים בפירוש מלים אלה. חלקם לשתי קבוצות והסבר את ההבדל שבניהן.
2. איזו משתי הדעות הנ"ל נראית בעיניך כקרובה יותר לפשוטו של פסוק? צסק דעתך.
- ע' גם ירמיהו ב' כ"ז כי פנו אלי ערף ולא פנים ש"ו ו' את נטשת אותי אחור חלכי.

**ד. כ"ז:** ודברת אליהם את כל הדברים האלה - ולא ישמעו אליך וקראת אליהם - ולא יענוך...

1. היש להבין "ודברת וקראת" כעבר עם ו' החבור או כעבר מהופך לעתיד והו' - ו' ההפוך?
2. האם "ולא שמעו אליך", "ולא יענוך" הם משפטי יתוצאה ("תשובת התנאי") (ואם בדברך אליהם לא ישמעו... ואם בקראך אליהם לא יענוך... אז...)
3. לפטוקנו זה מעיר יוסף אבן כספי:  
אדני כספי: אם זה טאמר גוזר, נכון זה מצד היות "הכל צפוי ותרושת בתונה" (פרקי אבות פרק ג' ט"ו)  
התוכל לפרט כונת דבריו ומחו הקושי שבפסוקנו שירצה לתרץ?

תשובות יש לשלוח לבהמה ליבוביץ, קריית טאה, ירושלים